

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

О. БОКОВ,

кандидат наук з державного управління
НДІ праці і зайнятості населення

Міністерства соціальної політики України і НАН України
м. Київ

Розглянуто тенденції розвитку економіки України в умовах посилення інтеграційних і глобалізаційних процесів. Запропоновано можливі шляхи економічного розвитку країни на основі впровадження інноваційно-інвестиційної моделі. Обґрунтована доцільність її впровадження в контексті підвищення рівня та якості життя населення України.

Рассмотрены тенденции развития экономики Украины в условиях усиления интеграционных и глобализационных процессов. Предложены возможные пути экономического развития страны на основе внедрения инновационно-инвестиционной модели. Обоснована целесообразность её внедрения в контексте повышения уровня и качества жизни населения Украины.

The article deals with economic development of Ukraine in strengthening the integration and globalization processes. The possible ways of economic development based on the introduction of innovative investment model. The practicability of its implementation in the context of enhancing the level and quality of life in Ukraine.

Ключові слова: *інноваційно-інвестиційна модель, інтеграція, соціальний розвиток, рівень життя, механізми державного регулювання.*

На сьогодні питання вибору шляхів суспільно-політичного та економічного розвитку України є надзвичайно актуальним. При плануванні та здійсненні економічних і соціальних реформ необхідно передбачити та оцінити їх вплив на рівень життя населення та наслідки для майбутніх поколінь. Нинішня ситуація в країні вимагає вдосконалення механізму державного регулювання суспільних процесів, що визначають підвищення рівня життя населення.

Незважаючи на окремі здобутки у сфері реформування національної економіки та суспільного розвитку, поглиблюється диференціація населення за рівнем та якістю життя, відсутній потужний середній клас, домінує загальне незадоволення ситуацією, нерозвинуті громадські інституції. Серед причин, що зумовили такий стан справ, слід виділити патерналістські настрої значної частини населення та прагнення бізнес-структур швидко отримувати надприбутки. Але головною проблемою залишається низька результативність економічних реформ, відсутність національної стратегії розвитку, недостатня соціальна відповідальність влади, бізнесу і населення.

Питання підвищення рівня добробуту населення завжди були в центрі уваги багатьох вітчизняних

учених і спеціалістів у галузі економіки, державного управління, права, соціології тощо.

Вагомий внесок у вирішення теоретичних і практичних аспектів проблем життєвого рівня населення зробили такі вітчизняні науковці, як Д. Богиня, І. Бондар, В. Геєць, В. Гошовська, І. Гнибіденко, І. Дутка, А. Колот, Т. Кір'ян, В. Лобас, Е. Лібанова, І. Лукинов, В. Мандибура, О. Мельниченко, М. Федорова та ін.

Визнаючи безперечні досягнення вищезазначених науковців, слід звернути увагу на те, що як у зарубіжній, так і у вітчизняній науковій літературі ще недостатньо опрацьовані питання методологічного забезпечення системи державного регулювання суспільних процесів в умовах поглиблення майнової диференціації населення та загострення протиріч у вітчизняній економіці, особливо у періоди циклічних світових фінансово-економічних криз.

Метою цієї статті є обґрунтування необхідності впровадження в Україні інноваційно-інвестиційної моделі економічного розвитку як передумови підвищення рівня життя населення до відповідних стандартів розвинених країн світу на основі аналізу основних тенденцій розвитку економіки України в умовах її інтеграції до світового економічного простору.

Виклад основного матеріалу. Погіршення соціально-економічної ситуації (у т. ч. зниження реаль-

них доходів населення), що стало наслідком негативного впливу світової фінансової і внутрішньої економічної кризи, істотно мірою загострило взаємовідносини між державою та населенням. За таких умов актуалізується питання не лише виходу з кризи, а й удосконалення механізмів державного регулювання суспільних процесів.

Так, відомий український економіст В. Геєць зазначає: «Досвід останніх років яскраво продемонстрував, що ані ринок, ані ліберально-демократичні свободи, ніякі інші цінності західного світу самі по собі неспроможні змінити життя українців на краще. Більше того, всі реформи у суспільстві, зокрема й в економіці, є лише засобом для досягнення національних цілей розвитку. Наші національні інтереси та цілі включають таке:

1. Забезпечення гідних умов життя всім громадянам України.

2. Створення умов для розвитку та поліпшення життя майбутніх поколінь українців.

3. Гарантії незалежності та безпеки особи і держави»¹.

Слід зазначити, що сьогодні в Україні відсутня «науково виважена стратегія формування системи державного управління у трансформаційній економіці»², середньострокове планування Держбюджету, що унеможливує виважене формування інвестиційних потоків та напрямів трансформування національної економіки³; довгострокова політична позиція керівництва країни щодо визначення основних задач⁴; єдина стратегія соціально-економічного розвитку, а отже, чітке розуміння напрямів дій владних структур. При цьому, на думку В. Карасьова, наразі в українській владі немає інших стратегічних орієнтирів, окрім самої влади⁵. Як наслідок — довгострокові стратегії практично не працюють, а це блокує попит на інновації, що стримує економічний розвиток і підвищення рівня добробуту населення. Крім того, деякі експерти⁶, поділяють думку, що резерви екстенсивного розвитку національної економіки вичерпано, а тому без докорінних змін державної політики Україна може остаточно втратити можливість стати розвинутою європейською країною.

Для нашої держави нині першочергового значення набуває питання підвищення власного іміджу на міжнародному рівні. Задля цього, перш за все, необхідно поліпшити інвестиційний клімат, провести модернізацію виробничої сфери, забезпечити сприятливі умови для сталого економічного розвитку й

зростання рівня життя населення. Досягнення цих цілей представляється проблематичним без проведення відповідних перетворень у сфері державного управління.

Одним із найважливіших напрямів удосконалення державного регулювання суспільних процесів є реалізація інноваційно-інвестиційної моделі розвитку національної економіки. Інтенсивність цього процесу істотно пов'язана з мірою досягнення цілей його учасників, які докорінно відрізняються одна від одної, а саме: новаторів (переважно небідних людей, які володіють необхідними знаннями, досвідом і матеріальними ресурсами, а також уміють приймати неординарні рішення та ризикувати) — отримують найбільший прямий зиск за рахунок успішного впровадження новацій; споживачів — задовольняють зростаючі потреби завдяки здешевленню продукції та розширенню її асортименту.

В основі інноваційної моделі розвитку як економіки, так і суспільства лежить, з одного боку, людина як новатор, що має схильність до креативних дій, а з другого — соціальна держава, що забезпечує життя людини від провалів вільного ринку, спрямовуючи свої зусилля на посилення креативності більшості членів суспільства, забезпечуючи їх соціальний розвиток і безпеку.

Виконання трансформаційної функції держави, яка полягає у забезпеченні гуманізації розвитку як суспільного, так і економічного, залежить насамперед від того, як розподілені функції держави та як використовуються для цього суспільні ресурси, які держава акумулює у свій бюджет. Розділивши функції на традиційні і сучасні, можна стверджувати, що українська держава не відповідає новітнім вимогам, оскільки, як свідчать дані таблиці, співвідношення виконаних сучасних функцій держави за рахунок витрат бюджету, до яких віднесено, згідно з наявною класифікацією, витрати на освіту, фундаментальні дослідження, прикладні дослідження та охорону здоров'я, до виконаних традиційних функцій, до яких належать витрати на функціонування законодавчої та виконавчої влади, оборону, громадський порядок, безпеку та судову владу, становило у 2007 р. 1,6 : 1.

Водночас аналогічне співвідношення по світу в цілому вище більш ніж у 2 рази, по розвинутих країнах — у 4 рази, по країнах з перехідною економікою — близько 4 рази. Досить образно вказані співвідношення охарактеризував академік Російської

¹ Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Геєць. — К. : Ін-т екон. та прогноз. НАН України, 2009. — 864 с.

² Мартиненко В. Ф. Еволюція державного управління на зламі епох / В. Ф. Мартиненко // Економіка та держава. — 2007. — № 8. — С. 66.

³ Лановой В. Економіка не может работать без плана / В. Лановой // Бизнес. — 2008. — № 17-18. — С. 16.

⁴ Пустовойтенко В. Тимошенко переступила этический порог / В. Пустовойтенко // Бизнес. — 2008. — № 19. — С. 18.

⁵ Карасев В. Сейчас у украинской власти нет иных стратегических ориентиров, кроме самой власти / В. Карасев // Бизнес. — 2005. — № 31. — С. 8.

⁶ Азаров Н. «Вишневый сад» экономики / Н. Азаров // Бизнес. — 2008. — № 13. — С. 12; Геєць В. Макроекономічна оцінка грошово-кредитної та валютно-курсової політики України до і під час фінансової кризи / В. Геєць // Економіка України. — 2009. — № 2. — С. 5–23.

Таблиця

Співвідношення державних витрат на фінансування традиційних і сучасних функцій, % до ВВП*

Показник	Функції держави		
	сучасні	традиційні	сучасні до традиційних (рази)
Світ у цілому	17,8	5,3	3,4 : 1
Розвинені країни	25,0	3,9	6,4 : 1
Країни з перехідною економікою	22,1	3,8	5,8 : 1
Україна (2007 р.)	10,3	6,5	1,6 : 1
Україна у співвідношенні до світу в цілому	57,9	122,6	47,1
розвинених країн	41,2	166,7	25,0
країн з перехідною економікою	46,6	17,1	27,6

* Джерело: *Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку* / В. М. Геєць. — К. : Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2009. — 864 с.

Академії наук С. Глазьев (в Росії воно становить 2 : 1, що трохи краще, ніж в Україні): «Ми немов провалилися в позаминуле століття з його жахами рабської експлуатації мільйонів людей, духом користолюбства і війною всіх проти всіх»⁷.

Загальновідомо, що перспективи розвитку суспільства залежать не лише від ефективності використання наявних ресурсів, а й (наразі значно більшою мірою) від здатності його членів продукувати та впроваджувати інновації. Так, саме завдяки «радикальним нововведенням, що мають високий потенціал ринкового проникнення, підприємці отримують додатковий прибуток»⁸, який спрямовується не лише на розвиток власного бізнесу та задоволення потреб, що зростають за рахунок нарощування обсягів виробництва товарів і послуг, а й упровадження та використання новацій у різноманітних галузях і сферах діяльності. Прагнення та реальні дії суб'єктів господарювання стали запорукою економічного розвитку — сталих збалансованих кількісних і якісних змін, які обумовлюють поліпшення соціально-економічної та політичної ситуації в країні⁹. Проте такі перетворення отримали неоднозначну оцінку широкого загалу, оскільки породили цілу низку проблем (погіршення екології, загострення демографічної і продовольчої ситуації, посилення диференціації населення за рівнем їхнього життя), без вирішення яких неможливе не лише подальше

економічне зростання, а й істотно підвищується ймовірність глобальної кризи¹⁰.

Економічні відносини з іншими країнами, як чинник удосконалення структури національної економіки нашої країни, ускладнюються багатьма моментами. Насамперед це величезна технологічна й організаційна прірва між нашою країною та провідними країнами світу. Про це свідчать, наприклад, такі дані: тільки 13% вітчизняних виробників спроможні до інноваційного розвитку; понад 60% основних засобів виробництва (а в окремих галузях — майже 70%) є фізично зношеними й морально застарілими; структурна перебудова й переобладнання вітчизняного виробництва гальмується через брак внутрішніх та зовнішніх інвестицій¹¹.

За оцінками Всесвітнього Економічного Форуму 2010 року, у рейтингу глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК) Україна посідає 82 місце серед 133 країн світу (у 2005 р. вона посідала 64 місце). Для порівняння: 81 місце у рейтингу ГІК-2010 посідає Гамбія, 83 — Алжир; очолюють список: Швейцарія (1 місце), США (2) та Сінгапур (3 місце)¹².

Упровадження інновацій та інвестицій задля розвитку національної економіки може здійснюватись за інтенсивним чи екстенсивним типом і бути спрямованим на скорочення праце-, фондо- та матеріаломісткості продукції. При цьому реалізація іннова-

⁷ Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Геєць. — К. : Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2009. — 864 с.

⁸ Інноваційна складова українських реформ / А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, А. К. Кінах, В. П. Семиноженко. — К. : Знання України, 2002. — С. 187.

⁹ Мельниченко О. А. Інноваційний розвиток економіки як складова державної політики запобігання бідності / О. А. Мельниченко // Управління розвитком. — 2005. — № 3. — С. 148–150.

¹⁰ Мельниченко О. А. Особливості формування доходів населення в процесі трансформації аграрного сектора економіки України / О. А. Мельниченко // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. — Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2005. — № 3 (26). — С. 172–181.

¹¹ Статистичний щорічник України за 2009 рік / за ред. О. Г. Осауленка. — К. : Держ. підпр-во «Інформаційно-аналітичне агенство», 2010. — 568 с.

¹² The Global Competiveness Report 2009-2010. World Economic Forum. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.weforum.org>.

ційно-інвестиційної моделі розвитку завжди специфічна залежно від регіональних, галузевих та структурних особливостей національної економіки. Однак на практиці інновації можуть сприяти як інтенсифікації суспільного відтворення, так і його екстенсифікації (наприклад, коли впроваджуються недостатньо нові інновації, або ж інновації не забезпечують економії ресурсів тощо). Саме тому, особливо зважаючи на те, що процес інтенсифікації є однією із найважливіших умов підвищення конкурентоспроможності національної економіки, залучення інвестицій та впровадження інновацій є неодмінною складовою національної безпеки країни¹³.

Нині підвищується значущість наукомістких технологій, використання яких дозволить прискорити досягнення світових стандартів у царині виробництва товарів і послуг (як це має місце в Японії, Південній Кореї, інших розвинутих країнах та країнах, які швидко розвиваються) і, таким чином, підвищити рівень життя населення. Тому необхідно виділити пріоритетні галузі реального сектора економіки. Виходячи з базового критерію відбору (спрямованість діяльності підприємств цих галузей на стимулювання внутрішнього попиту та зміцнення експортного потенціалу), перспективними є авіа-, ракетно-і машинобудування, де ще збережено матеріально-технічний та кадровий потенціал, уміле використання яких забезпечить Україні можливість не лише створювати, а й упроваджувати сучасні високотехнологічні розробки світового рівня.

Реалізація інноваційно-інвестиційної моделі може неоднозначно впливати на умови життєдіяльності населення:

- за використання інтенсивних інновацій створюються умови для підвищення рівня життя населення і, водночас, ускладнюється соціально-економічна ситуація (зокрема, внаслідок зменшення потреби в послугах праці скорочується зайнятість серед працездатного населення);

- за використання екстенсивних інновацій імітуються позитивні зміни, але насправді економічний потенціал підприємств, галузей та економіки у цілому (а отже, праці та рівня її оплати) й надалі відстає від розвинутих країн світу.

Перехід на інтенсивні новачії в різних галузях національної економіки має свою специфіку, яка визначається особливостями, притаманними цим галузям, а саме: характером НТП, соціально-економічними умовами і формами організації праці, мірою впливу природних факторів тощо. Строки проведення і спрямованість заходів щодо інтенсифікації виробництва в галузі (регіоні) залежать від їх-

ньої ролі в економіці на даному етапі її розвитку, а також від специфіки власне національної економічної системи¹⁴.

Однак марно сподіватись, що без державної підтримки власники підприємств збільшуватимуть обсяги інвестицій у впровадження сучасних технологій, використання нової техніки, підвищення рівня безпеки та комфорту робочих місць. Саме тому держава всіма доступними способами заохочує економічних суб'єктів до розробки та впровадження інновацій, оскільки завдяки цьому вирішується чимало проблем, а саме: створюються сприятливі умови для розвитку виробництва, насичення внутрішнього ринку товарами і послугами, зміцнення експортного потенціалу, наповнення бюджетів усіх рівнів, підвищення доходів суб'єктів господарювання, скорочення безробіття, поліпшення умов праці, задоволення потреб споживачів, фінансування програм соціального забезпечення населення тощо.

Запорукою інтенсифікації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку української економіки та підвищення результативності її реалізації має стати таке:

- компенсування новаторам їхніх збитків від реалізації суспільно значущих інноваційних проектів;
- зниження податкового тягаря для тих суб'єктів підприємницької діяльності, які активно займаються інноваціями, а також масово експортують товари та послуги, забезпечуючи розвиток національної економіки;
- зниження рівня адміністративних бар'єрів та корумпованості посадовців, дегінізація національної економіки;
- забезпечення доступності технічних і технологічних інновацій (за акцентування на впровадженні розробок вітчизняної науки і практики) завдяки дієвій державній підтримці бізнесу щодо залучення інвестицій та впровадження новачії, а саме:
 - фінансування інноваційних проектів із бюджетів усіх рівнів, а також зі спеціалізованих (інвестиційних, інноваційних, наукових та інших) фондів;
 - надання податкових і митних пільг;
 - застосування пришвидшеної амортизації основних фондів;
 - удосконалення процедур калькуляції собівартості продукції;
 - пільгове кредитування;
 - надання цільових дотацій та встановлення спеціальних цін на інноваційну продукцію вітчизняного виробництва.

Розвиток національної економіки має спрямовуватись на поліпшення рівня та якості життя насе-

¹³ Павлов К. В. Инвестиции и инновации интенсивного и экстенсивного типа: макроэкономический подход / К. В. Павлов // Вісник економічної науки України. — 2009. — № 2. — С. 101–108.

¹⁴ Там само.

лення, що потребує реалізації заходів за такими напрямками: розвиток житлово-комунального господарства, громадського транспорту та інших галузей міського господарства; поліпшення житлових умов та благоустрій населених пунктів, розвиток їхньої соціальної інфраструктури; підвищення безпечності умов та екологізація середовища життєдіяльності населення.

Також важливими є питання державної підтримки вітчизняних аграріїв, створення сприятливих умов для розвитку крупнотоварного сільгоспвиробництва та його співпраці з підприємствами переробної галузі, забезпечення захисту внутрішнього ринку від низькоякісного продовольства (у т. ч. за рахунок організації дієвого контролю за якістю продуктів харчування) тощо¹⁵.

Реалізація інноваційно-інвестиційної моделі розвитку національної економіки потребує належного фінансового забезпечення, недостатність якого актуалізує питання залучення інвестицій або ж отримання зовнішніх запозичень. Однак більшість власників підприємств не квапляться з модернізацією існуючих і, тим більше, створенням нових сучасних виробничих потужностей, тому одним з головних інвесторів (звісно, не варто применшувати значущість іноземних компаній) має стати держава, фінансове положення якої нині не дозволяє самотужки реалізовувати великі інвестиційні проекти (у т. ч. підготовку до Євро-2012, яку, на відміну від Польщі, Україна здійснює значною мірою за кошти бізнес-структур).

У випадку приватизації підприємства держава має, крім суто фінансових вимог (максимальної ціни), чітко прописати додаткові (інвестиційні) зобов'язання, які унеможливають прояв чинників, що несуть загрозу економічній безпеці країни, а також забезпечать виконання технічних вимог та соціальних гарантій. Так, зокрема, у разі необґрунтованого масового звільнення персоналу держава повинна мати достатньо важелів впливу (аж до розірвання угоди) для того, щоб примусити такого інвестора виконувати свої зобов'язання.

Враховуючи сучасну ситуацію в країні і світі, подальша трансформація форм власності в Україні має забезпечувати неухильне макроекономічне зростання на основі ефективного використання наявного ресурсного потенціалу економіки, забезпечення конкуренції і розвитку особистої ініціативи. Зазначимо, що нині подальша участь у процесах трансформації форм власності в Україні можлива лише для обмеженого кола осіб; натомість широкий загал (щонайменше, до формування розвинутого фондового ринку) фактично не матиме такої мож-

ливості, тому змушений буде розміщувати свої заощадження у фінансових установах, інвестувати в нерухомість і земельні ділянки, розвиток власного малого чи середнього бізнесу тощо.

Не менш значущою за попередні є проблема дефіциту Держбюджету. Його розміри наближаються до межі, що є загрозовою для всіх суб'єктів економіки: населення — через зниження рівня задоволення його потреб; бюджетної сфери (медичних закладів, закладів освіти тощо) — через недофінансування, затримку із виплатою заробітної плати та ін.; бізнесу — зростання накладних витрат, що на тлі скорочення платоспроможного попиту знизить ефективність їхньої діяльності та перспективи розвитку; для політичних партій, які перебувають при владі, — через зниження довіри до них з боку електорату.

Вибір джерел покриття дефіциту Держбюджету (такими можуть бути додаткові податкові та митні стягнення, доходи від приватизації, грошова емісія, внутрішні та зовнішні позики) має ґрунтуватись на таких принципах: виправданості — здійснювати лише ті дії, які дозволять вирішити поточні проблеми та не створять ще більших проблем у перспективі; раціональності — запозичувати лише ту суму, якої бракує для вирішення проблеми, і лише у тих, хто пропонує найкращі умови; ефективності — вирішувати проблему за рахунок переважно інвестиційного, а не споживацького способу використання коштів, забезпечуючи їх цільове, економне, ефективне та результативне використання.

На тлі економічного зростання та зміцнення гривні в країні відбувались доволі суперечливі процеси, а саме: попри скорочення боргів держави, сукупна заборгованість в економіці збільшувалась. Причиною цього стало істотне зростання корпоративного боргу під гарантії держави. Наявна ситуація є доволі неоднозначною, оскільки, з одного боку, такі запозичення опосередковано свідчать про неефективне управління підприємствами, які повністю чи значною мірою є державними за формою власності; з другого — є прихованою формою підготовки таких підприємств (у т. ч. стратегічних) до продажу за борги (фактично, приватизації за заниженою ціною, як це донині було поширено в Україні). Відтак надзвичайної актуальності набуває комплекс заходів, спрямованих не лише на підвищення відповідальності керівників таких підприємств за результати їхньої діяльності, а й на унеможливлення спекуляцій представників державної влади у сфері трансформації форм власності.

Частково компенсувати зниження надходжень за традиційними статтями доходів Держбюджету ук-

¹⁵ Мельниченко О. А. Особливості формування доходів населення в процесі трансформації аграрного сектора економіки України / О. А. Мельниченко // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. — Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2005. — № 3 (26). — С. 172–181.

раїнський Уряд прагне за рахунок підвищення акцизів на практично усі підакцизні товари та ставок митних зборів. Це зумовлює зростання цін на відповідні товари, формування передумов для зростання обсягів контрабанди, виробництва фальсифікату тощо. Крім того, такі дії так і не забезпечили вирішення проблеми виконання доходної частини Державного бюджету.

Попри заяви урядовців про успіхи у виконанні Держбюджету-2011, існує висока ймовірність того, що без додаткових зовнішніх позик (зокрема від МВФ) Україна не зможе подолати економічну кризу. Звісно, нарощування зовнішнього боргу (розмір якого перевищив критичні 90% ВВП¹⁶) не є позитивною тенденцією, але, безсумнівно, є кращим за дефолт, загроза якого поки що існує.

Тому, якщо не можна уникнути ризиків, пов'язаних з нарощуванням боргів держави, варто мінімізувати їхній імовірний негативний вплив.

У зв'язку з цим особливої уваги заслуговує угода, згідно з якою МВФ має виділити Україні позику у розмірі 16,5 млрд дол. США. Причин цьому декілька. Перша — сумніви щодо доцільності збільшення суми боргу за наявності значних власних золотовалютних резервів, які є основним джерелом фінансування антикризових заходів.

Друга причина — умови, за якими Україна має отримати кожний з траншів кредиту МВФ. Так, якщо введення режиму гнучкого валютного курсу сприймається як виправданий крок, то переважно негативні очікування пов'язані з переорієнтацією монетарної політики на режим інфляційного таргетування, оскільки це призведе до підвищення кредитних ставок, а відтак — до штучного стримування подальшого розвитку національної економіки. Перегляд умов індексації соціальних виплат, а також «заморожування» розміру пенсій, стипендій і заробітних плат працівникам бюджетної сфери призведуть до скорочення реальних доходів населення та поглиблення бідності. Разом з тим, зрівняння цін на газ внутрішнього видобування й імпортного (фактично, зростання ціни на газ для населення), а також підвищення тарифів у сфері ЖКГ стануть черговими кроками до істотного подорожчання комунальних послуг (фактично, вартості життя), що негативно позначиться на добробуті найменш забезпечених верств населення. Особливо зваженого підходу потребують вимоги МВФ щодо приватизації підприємств держсектора та продажу земель сільськогосподарського призначення, оскільки необхідно припинити необґрунтовану трансформацію форм власності та створити цивілізований ринок землі.

Третя причина — складність дотримання умов кредитування. МВФ, як і будь-який кредитор, приділяє значну увагу поверненню наданих позик, а тому здійснює постійний та ретельний моніторинг соціально-економічної та політичної ситуації в країні, результати якого є підставою для виділення наступних траншів. Це зумовлює ризик затримки чи навіть відмови в отриманні подальших траншів.

Четверта причина — проблематичність забезпечення ефективності використання позики. Пріоритетними напрямками спрямування запозичених ресурсів нині є такі: рефінансування банківських установ; оплата зовнішніх боргів попередніх періодів; розрахунок за імпортований природний газ; фінансування соціальних статей Держбюджету. Таким чином, укотре запозичення (як свого часу і кошти, отримані від повторної приватизації Криворіжсталі) спрямовані не на розвиток потенціалу української економіки, а на вирішення поточних (переважно, соціальних) проблем. Такий підхід є недалекоглядним, оскільки за відповідними борговими зобов'язаннями у майбутньому (до речі, не такому вже й віддаленому) має відповідати український народ, український бізнес і український Уряд (незалежно від його політичної приналежності), і жодна наддержавна фінансова інституція (у т. ч. МВФ) не займається доброчинністю. Тому, не применшуючи значення вищенаведених напрямів, першочергової підтримки потребує реальний сектор економіки (найбільш конкурентоспроможних та прибуткових її галузей) та реалізація інфраструктурних проектів (підготовка до Євро-2012, будівництво доріг, розвиток туризму тощо). Саме такі кроки забезпечать не лише зростання (скоріше за все, у середньостроковій перспективі) податкових та інших надходжень до бюджетів усіх рівнів, а найголовніше — збільшення зайнятості та доходів населення у найближчий час. Крім того, такий спосіб використання запозичених коштів є більш економічно виправданим, оскільки забезпечує створення ресурсу, який згодом стане джерелом розрахунків за наявними зобов'язаннями держави. Нинішня ж ситуація є загрозою економічній і соціальній безпеці країни.

Наразі західні політики висловлюють велику зацікавленість щодо активної участі України в процесах глобалізації світової економіки. Варто зазначити, що вітчизняні політики і бізнесмени активно співпрацюють як з міжнародними організаціями, так і з окремими країнами. Завдяки цьому світова спільнота отримує більше достовірної інформації про Україну як ділового партнера, з яким вигідно мати справу при вирішенні як економічних, так і політичних проблем. Проте за кордоном її досі вважають неста-

¹⁶ Геєць В. Макроекономічна оцінка грошово-кредитної та валютно-курсової політики України до і під час фінансової кризи / В. Геєць // Економіка України. — 2009. — № 2. — С. 13.

більшим діловим партнером та ризикованим об'єктом для ведення бізнесу через занадто високу корупційність чиновників і тінізованість економіки. Як наслідок — більшість науковців схиляються до думки, що світова спільнота ставиться до України не як до рівноправного ділового партнера, а як до сировинного придатку, ринку збуту імпортованої продукції, джерела дешевої кваліфікованої робочої сили.

Тому на тлі невідповідності декларацій і прихованих інтересів більш глобалізованих країн Україні слід послідовніше відстоювати національні інтереси, підвищувати конкурентоспроможність вітчизняної економіки, рівень життя населення. Задля цього необхідно зміцнити політичний імідж, провести докорінні зміни у державній політиці щодо захисту прав власності, вдосконалити грошово-кредитну систему, поліпшити інвестиційний клімат, розвивати галузі та регіони тощо. Країну також «очікують радикальні зміни в системі господарювання, пов'язані з адаптацією до стандартів, менеджменту, технологій виробництва, бухгалтерського обліку, тобто усього комплексу проблем фінансово-господарської діяльності»¹⁷.

Варто зазначити, що участь України в інтеграційних процесах лише створює передумови, але не гарантує використання очікуваних переваг. Головною перешкодою позитивним наслідкам інтеграції може бути невиважена державна політика, яка ґрунтується на бездумному копіюванні світового досвіду або беззастережному виконанні порад іноземних консультантів.

Означена проблема потребує системного вирішення, задля чого необхідно здійснити комплекс заходів, які передбачають виважене поєднання економічних, організаційних, правових і пропагандистських методів державного регулювання суспільних процесів. Саме тому особливе занепокоєння викликає низька конкурентоспроможність більшості галузей української економіки, через що, за умов зниження торгових бар'єрів, більшість вітчизняних підприємств опиняться на межі банкрутства.

Таким чином, держава має спрямувати зусилля на розвиток економіки як підґрунтя соціальних реформ. Тут доречними, на наш погляд, будуть такі заходи:

- докорінне реформування системи державного управління (зокрема монополізація, деєтатизація та децентралізація влади);
- переведення державної політики управління економікою від локального вимушеного антикризового реагування до цілеспрямованого стратегічного

регулювання інвестиційної активності суб'єктів господарювання;

- обмеження відкритості української економіки, виходячи з прагматичних національних інтересів;
- визначення місця України у глобальній економіці з урахуванням перспективних тенденцій (зокрема, щодо повного вичерпання до 2050 р. можливостей тих економік, які використовують переважно вуглецеву сировину);
- проведення податкової і бюджетної реформ;
- активна підтримка державою інноваційних напрямів розвитку машинобудування, енергозбереження, екологічних програм, освіти, медицини, АПК;
- реформування корпоративного законодавства з метою полегшення виходу вітчизняних компаній на іноземні ринки капіталу;
- закриття та/чи реструктуризація неприбуткових підприємств;
- створення власних ноу-хау та припинення витоку інформації;
- пошук резервів для залучення інвестицій, їх спрямування на техніко-технологічне переозброєння виробництва і зменшення матеріало- та енергомісткості продукції, яка виробляється;
- перехід від трансформаційної моделі розвитку економіки (яка фактично зводилася до однобічного економізму, не пов'язувала економічні реформи із соціальними, політичними та духовними чинниками) до інноваційно-інвестиційної (яка передбачає поступову докорінну перебудову системи взаємовідносин між економічними суб'єктами й техніко-технологічне оновлення ресурсного потенціалу виробничої сфери);
- створення умов, коли інвестиції, їхня структура будуть відповідати бажаним змінам технологічної структури економіки і забезпечувати пріоритетний розвиток вищих технологічних укладів;
- створення оптимального механізму колективно-договірного регулювання фондів оплати праці залежно від результатів виробничої та фінансово-господарської діяльності підприємства;
- удосконалення організації і стимулювання праці, форм і методів господарювання;
- стимулювання державою реального сектора економіки всіма можливими способами (зниження податків, спрощення податкової системи, надання прямих і прихованих субсидій, пільгових і звичайних кредитів, пряме інвестування коштів державою, приватно-державне партнерство) тощо.

Реалізація саме інноваційно-інвестиційної моделі розвитку національної економіки надасть

¹⁷ Ковальчук Т. Т. Економічна безпека і політика: із досвіду професійного аналітика / Т. Т. Ковальчук. — К. : Знання, 2004. — С. 317.